

09.11.2021

Група № 33

Мегей А.В.

Всесвітня історія

Урок № 18

Тема: Індія в повоєнний період

Мета уроку: охарактеризувати внутрішню і зовнішню політику Індії від часів незалежності до сучасності, проаналізувати внутрішньо- та зовнішньополітичний курс Дж. Неру та І. Ганді, визначити особливості розвитку Індії наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст.

1. ЗДОБУТТЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ НАРОДАМИ ІНДІЇ

1.1. Народи Індії після Другої світової війни

Індуїстів і мусульман в Індії представляли, відповідно, дві партії — Індійський національний конгрес (ІНК) на чолі з Джавахарлалом Неру і Мусульманська ліга, очолювана Мухаммедом Алі Джинною. Непримиренні позиції щодо майбутнього країни привели у 1947 р. до збройного зіткнення між індійцями і мусульманами.

За цих умов парламент Великої Британії ухвалив «Акт про незалежність Індії» (набув чинності 15 серпня 1947 р.), що передбачав розділ колишньої колонії на два домініони — Індійський Союз і Пакистан. Проте кордони між двома новими державами були проведені без урахування національних та історичних особливостей, що призвело до тривалого іndo-пакистанського конфлікту. Крім цього, Пакистан складався з двох частин — західної та східної, між якими було 1600 км території Індії.

1.2. Проблеми Пенджабу і Кашміру

На цьому ґрунті посилилися релігійні розбіжності, що спричинили збройні зіткнення в Пенджабі, дорогами якого в протилежних напрямках рухалися одночасно сотні тисяч біженців. Це була безпрецедентна в історії Індії міграція людей, що охопила 16 млн осіб.

Водночас розпочалися воєнні дії між індійцями й мусульманами через князівство Кашмір. У 1947 р. між Індією і Пакистаном виник збройний конфлікт (Перша іndo-пакистанська війна, 1947—1949 рр.). Лише 1 січня 1949 р. за посередництва ООН Індія і Пакистан уклали угоду про припинення вогню.

1.3. Становлення індійської держави

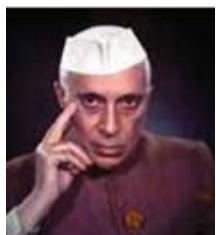
26 січня 1950 р. набула чинності конституція, за якою Індія проголосувала «суверенною демократичною республікою» й одночасно залишалася членом Співдружності націй. У конституції закріплювалися демократичні свободи.

У виборах до парламенту і в законодавчі збори штатів переміг ІНК. Перший уряд незалежної Індії очолив Дж. Неру.

2. ВНУТРІШНЯ И ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ДЖ. НЕРУ

Метою Дж. Неру та ІНК була побудова «суспільства соціалістичного зразка» на основі концепції «індійського (конгресистського) соціалізму». Вона означала не ліквідацію приватної власності, а обмеження «власницьких інстинктів і устремлінь» на благо суспільства.

Особа в історії

Джавахарлал Неру (1889-1964 pp.) — політичний і державний діяч. Народився в Аллахабаді. Походив із родини кашмірських брахманів (найвищої з чотирьох варн в Індії). Батько Неру був адвокатом, відомим діячем реформістського крила ІНК. Дж. Неру здобув освіту в привілейованих навчальних закладах Великої Британії. Адвокат за професією. У 1912 р. вступив до ІНК. Неодноразово піддавався арештам колоніальною владою. Махатма Ганді називав Джавахарлала своїм політичним наступником. Із серпня 1947 р. і до своєї смерті Дж. Неру беззмінно обіймав посади прем'єр-міністра і міністра закордонних справ. Один із засновників і лідерів Руху неприєднання.

«Індійський соціалізм» будувався на принципах соціального компромісу і запобігання конфліктам на національно-релігійному підґрунті. Ця концепція була визначальною для наступних лідерів лівоцентристської орієнтації (Індіри Ганді, Раджива Ганді та ін.).

У 1952 р. в Індії розпочалася аграрна реформа. Земля від посередників-заміндарів переходила до тих, хто її обробляв. Аграрні перетворення були доповнені в наступні роки розвитком кооперації, упровадженням передових агротехнічних методів ведення господарства.

Курс Дж. Неру на розвиток промисловості передбачав створення державного сектору, що мав зайняти «ключові позиції» в економіці країни. Велика Британія, США та інші західні держави передавали Індії свій технічний досвід, вкладали кошти в індійську промисловість. З 1955 р. швидко розвивалися економічні відносини між Індією та СРСР.

У 1953 р. уряд розпочав адміністративну реформу для реорганізації територій штатів за мовно-національним принципом; ліквідовувалися князівства.

Особливо гострою була мовна проблема. Конституція 1950 р. визначила 17 основних мов Індії, що мали статус національних; але офіційною, поряд з англійською, стала тільки хінді. Це в нехіндімових районах сприймалося як національне гноблення.

Зовнішньополітичний курс уряду Дж. Неру вирізнявся чіткістю позицій у питаннях боротьби за мир, протидії колоніалізму і расизму.

У 1954 р. Індія і Китай уклали угоду про торгівлю. У ній уперше були зафіковані п'ять принципів мирних відносин, що стали визначальними для багатьох країн у міжнародних відносинах.

П'ять принципів мирних відносин

- Рівність і взаємна вигода.
- Мирне співіснування.
- Взаємна повага територіальної цілісності і суверенітету.
- Взаємний ненапад.
- Взаємне невтручання у внутрішні справи одне одного.

Дж. Неру і його країна стояли у витоків Руху неприєднання.

Терміни і поняття

Рух неприєднання (з 1961 р.) — міжнародне об'єднання країн світу, що визнають неприєднання до військових союзів великих держав одним з основних принципів своєї зовнішньої політики.

3. ІНДО-ПАКИСТАНСЬКИЙ КОНФЛІКТ

Суперечка між Пакистаном та Індією навколо регіону Кашмір не припинялася після 1947 р. і привела до Другої індо-пакистанської війни (серпень — вересень 1965 р.), яка закінчилася під тиском ООН і не принесла відчутної переваги жодній зі сторін. Серед результатів війни було тіsnіше співробітництво Індії із СРСР, а з іншого боку — налагодження співробітництва Пакистану з Китаєм (у КНР наростили серйозні протиріччя з Індією через спріні території в Тибеті).

Новий сплеск індо-пакистанського конфлікту стався на початку 1970-х років. Жителі східної частини Пакистану відчували себе «людьми другого сорту»: державною визнали мову, якою розмовляли на заході; у розвиток східної частини вкладали значно менше коштів. Крім цього, після потужного тропічного циклону «Бхола», жертвами якого стали близько 500 тис. осіб, центральну владу почали звинувачувати в бездіяльності та неефективному наданні допомоги.

У 1970 р. на парламентських виборах перемогла партія «Ліга свободи», яка виступала за автономію Східного Пакистану. Згідно з конституцією, «Ліга свободи» могла сформувати уряд, але лідери Західного Пакистану були проти призначення Рахмана прем'єр-міністром. У результаті останній оголосив про початок боротьби за незалежність Східного Пакистану. Пакистанська армія розпочала операцію з придушення бунтівників, Рахмана заарештували. Після цього його брат зачитав по радіо текст декларації незалежності, що проголошував створення Бангладеш. Розпочалася громадянська війна. За різними оцінками, було вбито від 300 тис. до мільйона жителів східної частини країни, близько 8 млн біженців, шукаючи порятунку, вирушили до Індії.

Індійці надавали підтримку партизанським бійцям за незалежність Бангладеш. Партизани мали навіть невеликі військово-повітряні сили і річковий флот; командирами загонів часто були колишні офіцери пакистанської армії, які дезертирували з її лав.

Пакистанське керівництво прийшло до закономірного висновку, що партизанський рух неможливо буде придушити доти, доки він отримує допомогу з Індії. 21 листопада 1971 р. відбулися серйозні наземні й повітряні інциденти за участі регулярних армій Індії і Пакистану. ВПС Індії завдали ударів по об'єктах у Пакистані. Після авіанальотів на індійські бази І. Ганді офіційно оголосила про початок війни. На всіх фронтах перевага виявилася на боці індійців. Вона багато в чому була обумовлена кращою підготовкою індійської армії.

16 грудня 1971 р. командувач пакистанських військ у Бангладеш підписав акт про капітуляцію. У результаті відокремлення від Пакистану Східної Бенгалії в регіоні утворилася нова держава — Народна Республіка Бангладеш.

Третя індо-пакистанська війна (грудень 1971 р.) була наймасштабнішим індо-пакистанським конфліктом другої половини ХХ ст., що привів до багатьох тисяч загиблих, більшість з яких становили пакистанці. Улітку 1972 р. представники Індії та Пакистану підписали Угоду про припинення вогню. Але конфлікт між країнами не вдалося врегулювати.

4. УРЯДИ ІНДІРИ ГАНДІ

У 1964 Дж. Неру помер. Новим прем'єр-міністром став Л. Шастрі, у його уряді Індіра Ганді була міністром інформації. Індіра могла розраховувати на крісло прем'єра, але не хотіла користуватися ім'ям батька для кар'єри. Індіра Ганді стала прем'єр-міністром тільки після смерті Шастрі — у 1966 р.

Особа в історії

Індіра Ганді (1917-1984 pp.) — прем'єр-міністр Індії у 1966-1977 і 1980-1984 pp. Батько Індіри — перший прем'єр-міністр Індії Джавахарлал Неру; мати Камала і бабуся Сварін Рані Неру — відомі політики. Дівчинка виховувалася в атмосфері патріотичних ідей. Кілька разів спілкувалася з Махатмою Ганді. У 1934 р. Індіра вступила до народного університету Індії, потім навчалася в Швейцарії та Англії. У студентські роки Індіра познайомилася з Ферузом Ганді. Коли розпочалася Друга світова війна, пара вирішила разом іхати до Індії. Там вони одружилися, й Індіра взяла прізвище чоловіка — Ганді (який не мав родинних зв'язків з Махатмою Ганді). У 1944 р. Індіра народила сина, через два роки — ще одного. У 1959 р. Індіру обрали керівником правлячої партії Індії. 31 жовтня 1984 р. Індіру Ганді вбили члени її особистої охоронної служби.

Уряд І. Ганді усвідомлював необхідність проведення рішучих соціально-економічних реформ. Перша їхня програма передбачала: націоналізацію банків і системи загального страхування; поступову передачу державі експортної та імпортної торгівлі; організацію кооперативної торгівлі товарами широкого вжитку в місті та сільській місцевості; ефективні заходи щодо обмеження кількості монополій і концентрації економічної могутності; встановлення обмежень на міське землеволодіння; продовження земельної реформи; ліквідацію пенсій і привілеїв князів.

Представники правого крила ІНК, прихильники обмеження ролі держави в економіці, відповіли організованим опором. У 1969 р. в ІНК відбувся розкол і розпочалося створення двох паралельних організацій Конгресу по всій країні.

Проте прихильники І. Ганді здобули впевнену перемогу на парламентських виборах у 1971—1972 pp. Цей успіх також визначила перемога Індії у Третій індо-пакистанській війні 1971 р.

Світова економічна криза 1973—1974 pp. значно погіршила економічне становище країни. На цьому тлі опозиція консолідувала свої сили. Напередодні парламентських виборів було оголошено про створення коаліції опозиційних уряду партій, названої «Джаната фронт» (Народний фронт), до якого ввійшов і ІНК (О). У 1977 р. ДФ перетворили на нову партію — «Джаната парті» (Народна партія). На виборах до парламенту в 1977 р. «Джаната парті» здобула перемогу. Закінчилася 30-річна епоха перебування при владі ІНК.

Поразка ІНК призвела до його остаточного розколу. На початку 1978 р. І. Ганді оголосила про створення нової партії, названої її ім'ям — ІНК (Індіра), що стояла на позиціях М. Ганді і Дж. Неру.

Основна мета політики уряду «Джаната парті» (до липня 1979 р.), а потім уряду партії «Бхаратія лок дал» (Індійська народна партія) полягала в тому, щоб викреслити з практики курс Дж. Неру. Втручання держави в економічні процеси значно зменшилося.

На парламентських виборах у 1980 р. ІНК (І) здобув абсолютну більшість мандатів у парламенті і сформував однопартійний уряд на чолі з І. Ганді. Уряд ІНК першорядну увагу приділив модернізації сільського господарства, програмі «інтегрованого» розвитку промисловості — великої, середньої та дрібної.

5. КОНФЕСІЙНЕ ПРОТИСТОЯННЯ наприкінці ХХ ст.

5.1. Сикхська проблема

Активізували свою діяльність сикхські екстремісти, які виступали за створення Держави Халістан на території індійського штату Пенджаб.

Коли в Золотому храмі у м. Амрітсар оселився великий духовний авторитет сикхів Джарнаїл Сінгх Бхіндранвале, головна святиня перетворилася на штаб сепаратистів. Наприклад, вибухівку виробляли безпосередньо на території храму, куди був закритий доступ для індійської поліції. У травні 1984 р. уряд І. Ганді прийняв рішення про штурм храму, помилково вибравши для цього час, коли тут було дуже багато сикхів-паломників.

Спецоперація тривала кілька днів — запеклих перестрілок із застосуванням гранатометів, танків та іншої важкої техніки. Будівля сильно постраждала (нині повністю відреставровано), але страшнішою була кількість жертв: 83 індійських військових, 492 сикхи, більшість з яких паломники (зокрема 30 жінок і п'ятеро дітей).

Унаслідок цього штурму і бійні сикхський тероризм став ще більш екстремістським. По-друге, поліцейські і військовослужбовці сикхи почали або звільнитися, або просто дезертирувати з індійської

армії. Крім цього, акцією відплати за штурм Золотого храму було вбивство Індіри Ганді 31 жовтня 1984 р., здійснене співробітниками охорони прем'єр-міністра.

Сикх перед Золотим храмом

Убивство І. Ганді викликало масові погроми, у результаті яких загинули від п'яти до 30 тис. сикхів.

Сьогодні проблема сепаратизму сикхів не є для Індії особливо актуальною. Сикхи широко представлені в командному складі індійської армії. Протягом 2004—2014 рр. прем'єр-міністром Індії був Манмохан Сінгх — сикх за походженням і за віросповіданням.

5.2. Тамільська проблема

Водночас із конфліктами між індуїстами та мусульманами в штаті Джамму і Кашмір нове вогнище напруги спалахнуло на півдні Індії — регіоні проживання близько 50 млн тамілів.

На півночі сусіднього острова Цейлон, де виникла держава Шрі-Ланка, також проживали таміли — давні мігранти з Індії, які сповідують індуїзм. Міжетнічні та міжрелігійні суперечки призвели до початку громадянської війни. Таміли розпочали збройну боротьбу за незалежність. Їхня організація «Тигри звільнення Таміл Ілама» (ТЗТІ) була створена в 1976 р. «Тигри» розгорнули бойові дії і на півдні Індії (штат Тамілланд), і проти 50-тисячного контингенту індійських військ на острові.

Сепаратисти організовували атаки на урядові установи, аеропорти, готелі. Вони намагалися вбивати політиків — нападали навіть на президента Шрі-Ланки й індійського прем'єр-міністра. Їхньою «візитівкою» були підриви смертників в автобусах, поїздах, на мітингах.

21 травня 1991 р. терорист-смертник підірвав себе на мітингу в Мадрасі, вбивши прем'єр-міністра Індії Раджива Ганді (сина Індіри Ганді).

Лідер ТЗТІ Велупіллаї Прахбакаран оглядає війська; серед солдатів «тигрів» — жінки

Уряду Шрі-Ланки вдалося розгромити «тигрів» у 2009 р. Під час війни між ТЗТІ й урядом Шрі-Ланки загинули близько 70 тис. осіб, понад 800 тис. стали біженцями. Урядовим військам здалися 11 664 активісти «тигрів», зокрема 500 дітей-солдатів.

6. ІНДІЯ на зламі ХХ-ХХІ ст.

6.1. Соціально-політичний розвиток країни

До кінця 1980-х років правлячою партією Індії залишався ІНК (І). У його перемозі на парламентських виборах у 1984 р. важливу роль відігравала симпатія до загиблої І. Ганді й віра в те, що її син Раджив Ганді буде гідним наступником на посаді прем'єр-міністра.

Уряд Р. Ганді (1984—1989 рр.) проголосив завданнями у внутрішній політиці подальше зміцнення єдності країни, боротьбу із сепаратизмом, бідністю, безробіттям, неграмотністю і хворобами.

На виборах у 1989 р. перемогу здобув блок семи партій під назвою Національний фронт. Провідні позиції в ньому займала «Бхаратія джаната парті» (БДП), що дотримувалася консервативних індуїстських ідей. Вона була створена в 1980 р. у результаті розколу «Джаната парті». Надалі в політичному житті Індії БДП та ІНК (І) по черзі перебували при владі.

Після вбивства у 1991 р. тамільськими терористами Р. Ганді на виборах переміг ІНК (І), що сформував уряд на чолі з Н. Рао. У країні здійснювали лібералізацію економіки, ліквідовували обмеження різного роду регламентацій.

На виборах у 1996 р. перемогу здобула опозиційна «Бхаратія джаната парті» (БДП), а її лідер А. Ваджпаї став новим прем'єр-міністром країни.

У 2004 р. перемогу на виборах знову одержав Індійський Національний Конгрес на чолі з його новим лідером Сонею Ганді (італійка за походженням, удова Раджива Ганді). Однак вона відмовилася обійтися посаду прем'єр-міністра, мотивуючи це рішенням можливістю «викликати розкол в індійському суспільстві через своє національне походження». Главою уряду став член керівництва ІНК Манмохан Сінгх.

Після чергових виборів, з 2014 р. крісло прем'єр-міністра Індії обійтися представник БДП Нарендра Моді. Новий лідер країни назвав своїм пріоритетом пришвидшити економічне зростання. Серед великих країн Індія має одні з найвищих у світі темпів економічного зростання.

6.2. Успіхи Індії на шляху модернізації

На початку ХХІ ст. Індія посідає шосте місце у світі за сумою головних макроекономічних показників. Індія — перша з країн, що розвиваються, приступила до розробок у галузі атомної енергетики. У державі розвивається аерокосмічна галузь: останнім часом здійснено ряд запусків штучних супутників Землі. На 2022 р. Індія планує відправити в космос людину.

Майже 30 % усіх фахівців світу у сфері інформаційних технологій мають індійське походження. Уряд продовжує курс на лібералізацію економічної діяльності, збільшення експорту готової продукції, підвищення конкурентоспроможності індійських товарів на світовому ринку.

6.3. Зовнішня політика

В Індії зберігають вірність Руху неприєднання, але одночасно намагаються мати взаємовигідні відносини із США, Росією, Китаєм, Японією, країнами Азіатсько-Тихоокеанського регіону.

Керівництво країни прагне перетворити Індію на велику військову державу. У травні 1998 р. на індійському полігоні у штаті Раджастан прогриміли п'ять ядерних вибухів. Нарощування ядерного потенціалу Індії відбувається насамперед на тлі складних відносин із Пакистаном.

Поступово нормалізуються відносини Індії з Китаєм.

Активно розвивається українсько-індійське співробітництво у військово-технічній сфері та авіаційній промисловості. У КБ «Південне» (м. Дніпро) створювали перші індійські супутники. Основними позиціями українського експорту в Індію є міндобрива, продукція металургії, устаткування. В індійському імпорті в Україну переважають вироби фармацевтичної промисловості, сировинні матеріали та мінерали.

ВАЖЛИВІ ДАТИ

- **1947 р.** — розділ колишньої колонії Великої Британії на два домініони — Індійський Союз і Пакистан
- **1947-1964 pp.** — уряд Дж. Неру при владі
- **1947-1949 pp.** — Перша іndo-пакистанська війна
- **1965 р.** — Друга іndo-пакистанська війна
- **1971 р.** — Третя іndo-пакистанська війна
- **1998 р.** — ядерні випробування Індії та Пакистану; країни набувають статусу ядерних держав

Питання для самоперевірки:

1. На які дві держави було розділено Британську Індію?
2. Хто був першим прем'єр-міністром незалежної Індії?
3. Яка родина найдовше перебувала при владі в Індії?
4. Визначте основні напрями політики уряду Дж. Неру.

Домашнє завдання:

1. Опрацювати конспект.
2. Дати відповіді на питання для самоперевірки

Виконані завдання відправте мені на електронну пошту anastasiamegei@ukr.net. У темі листа вказати номер групи, назву навчальної дисципліни, номер уроку, ПІБ.